

คอลัมน์ “จากท่าพระจันทร์ถึงสนามหลวง”

ผู้จัดการรายวัน ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 17 กรกฎาคม 2546

เขตเศรษฐกิจเสรีอาเซียนบูรพา?

รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์

มนุษย์พิภพมีที่ท่าว่าจะแปรสภาพเป็นไตรภูมิรัฐพิภพทางเศรษฐกิจ (Tri-polar World Economy) มานานนับทศวรรษ เมื่อประชาคมยุโรปแปรสภาพเป็นสหภาพยุโรป เมื่อมีการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอเมริกาเหนือ (NAFTA) ซึ่งมีแผนที่จะขยายเป็นเขตการค้าเสรีแห่งอเมริกา (Free Trade Area of the Americas = FTAA) และเมื่อมีการจัดตั้งเขตความร่วมมือทางเศรษฐกิจแห่งอาเซียนแปซิฟิก (APEC)

แต่แล้ว FTAA ยังไม่คลอด จนแล้วจนรอด และ APEC ทำท่าตายทั้งกลม วิฤติการณ์การเงินเม็กซิโกปี 2537-2538 และวิฤติการณ์การเงินเอเชียปี 2540 ซึ่งก่อผลลูกกลมต่อรัสเซีย ละตินอเมริกา และแอฟริกาใต้ บั่นทอนความเป็นไปได้ในการจัดตั้งอภิมหารัฐทางเศรษฐกิจ หรือ Super Bloc จะมีที่เป็นตัวตนก็เฉพาะแต่สหภาพยุโรปเท่านั้น

วิฤติการณ์การเงินเม็กซิโก 2537-2538 กัดเซาะ NAFTA อย่างเห็นได้ชัด ภาคีสมาชิกมิได้ประโยชน์จากการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอย่างเต็มที่ดังที่คาดหวัง โดยที่การต่อต้าน NAFTA ปรากฏอย่างรุนแรงในเม็กซิโก ละตินอเมริกาได้รับผลกระทบจากวิฤติการณ์การเงินเม็กซิโกอย่างมีอาจหลีกเลี่ยงได้ มีหนายังได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงจากวิฤติการณ์การเงินอาเซียนบูรพาอีกด้วย ความอ่อนเปลี้ยทางเศรษฐกิจของประเทศต่างๆในอเมริกากลางและอเมริกาใต้ทำลายความหวังในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีแห่งอเมริกา ซึ่งครอบคลุมปริมาณตั้งแต่จุดสูงสุดของทวีปอเมริกาเหนือจรดจุดต่ำสุดของทวีปอเมริกาใต้

ความอ่อนเปลี้ยทางเศรษฐกิจของประเทศต่างๆในอเมริกากลางและอเมริกาใต้มิได้ส่งผลกระทบต่อ NAFTA และ FTAA เท่านั้น หากยังส่งผลกระทบต่อ APEC อีกด้วย โดยที่ APEC ทำท่าจะแท้ง เมื่อประเทศต่างๆในอาเซียนบูรพาประสบวิฤติการณ์ทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรงนับตั้งแต่ปี 2540 เป็นต้นมา โดยที่หลายประเทศในบัดนี้ยังไม่ฟื้นคืนสู่ภาวะเศรษฐกิจปกติ

ภายหลังวิฤติการณ์การเงินอาเซียนบูรพาปี 2540 มีพัฒนาการในแนวทางที่แตกต่างกันอย่างน้อย 2 แนวทาง แนวทางหนึ่งยึดหลักการภูมิภาคนิยม (Regionalism) อีกแนวทางหนึ่งยึดหลักการทวิภาคีนิยม (Bilateralism)

แม้ว่าวิกฤติการณ์การเงินเอเชียบูรพาปี 2540 จะบั่นทอนศักยภาพของเขตการค้าเสรีอาเซียน (AFTA) แต่ประเทศต่างๆในเอเชียบูรพายังคงเห็นว่า แนวทางภูมิภาคนิยมเป็นแนวทางที่เป็นประโยชน์ อย่างน้อยที่สุดในการสร้างอำนาจต่อรอง เพื่อฟื้นคืน 'ความมหัศจรรย์ทางเศรษฐกิจแห่งเอเชียบูรพา' (East Asian Economic Miracle) สาธารณรัฐประชาชนจีนทำหน้าที่เป็น 'พี่ใหญ่' แห่งเอเชียบูรพา

การเดินทางภูมิภาคนิยมเห็นได้จากการทำข้อตกลง ASEAN Plus Three ซึ่งกระชับความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างอาเซียนกับสาธารณรัฐประชาชนจีน ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้ ตามมาด้วยการทำข้อตกลงการค้าเสรีระหว่างสาธารณรัฐประชาชนจีนกับอาเซียน และญี่ปุ่นกับอาเซียน ทำได้ดีที่สุดได้แก่ ข้อตกลงความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างสาธารณรัฐประชาชนจีน เกาหลีใต้ และญี่ปุ่น เมื่อต้นเดือนกรกฎาคม 2546

พัฒนาการต่างๆดังที่กล่าวข้างต้นนี้อาจเป็นจุดเริ่มต้นของการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจเสรีเอเชียบูรพา หรือเขตการค้าเสรีเอเชียตะวันออกเฉียงเหนือ (Northeast Asian Free Trade Area) แล้วแต่กรณี อภิมหารัฐทางเศรษฐกิจดังกล่าวนี้ หากจัดตั้งสำเร็จ จะมีขนาดใหญ่พอที่จะต่อกรกับ NAFTA และสหภาพยุโรปได้ แต่ความสำเร็จแลดูกลางเลือน เพราะความมุ่งมั่นของผู้นำชาติต่างๆ ในเอเชียบูรพาในการเดินแนวทางภูมิภาคนิยมแตกต่างกันมาก

ภายหลังวิกฤติการณ์การเงินเอเชียบูรพาปี 2540 ภาควิชาอาเซียนต่างเอาตัวรอดตัวใครตัวมัน โดยยึดแนวทางทวิภาคีเป็นยุทธศาสตร์หลัก สิงคโปร์นับเป็นอุทาหรณ์อันดีของความข้อนี้ 'สิทธิแห่งอาเซียน' หากมีมาก่อน ดูเหมือนจะเหือดหาย ทั้งสิงคโปร์มีอาจหวังพึ่งความมีชีวิตของ AFTA ได้ 'ลัทธิเอาตัวรอด' ทำให้สิงคโปร์เลือกทำข้อตกลงการค้าเสรีในลักษณะทวิภาคีกับออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ ญี่ปุ่น และสหรัฐอเมริกา ในเมื่อระบบเศรษฐกิจสิงคโปร์พึ่งพิงการค้าระหว่างประเทศเป็นจักรกลแห่งการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และในเมื่อ AFTA มีอาจเป็นที่พึ่งของสิงคโปร์ได้ สิงคโปร์จำต้องแสวงหาหนทางในการขยายตลาดการค้าระหว่างประเทศ ด้วยการทำข้อตกลงการค้าเสรีในลักษณะทวิภาคี

มาเลเซียเจริญรอยตามสิงคโปร์ โดยอยู่ในกระบวนการจัดทำข้อตกลงการค้าเสรีกับญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกา และมีสาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นเป้าหมายต่อไป ไทยเจริญรอยตามสิงคโปร์และมาเลเซียด้วย ทั้งไทยและมาเลเซียอยู่ในขั้นตอนการทำข้อตกลงทวิภาคีว่าด้วยโครงสร้างการค้าและการลงทุนกับสหรัฐอเมริกา (Bilateral Trade and Investment Framework Agreements = BTIFAs) ก่อนที่จะทำข้อตกลงการค้าเสรี (FTAs) ในภายหลัง

สาธารณรัฐประชาชนจีน นอกจากทำข้อตกลงการค้าเสรีกับอาเซียน และทำข้อตกลงความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับญี่ปุ่นและเกาหลีใต้แล้ว ยังมีแผนที่จะทำข้อตกลงการค้าเสรีกับสมาชิกอาเซียนแต่ละประเทศอีกด้วย การทำข้อตกลงระหว่างสาธารณรัฐประชาชนจีนกับอินเดียในการขยายการค้าชายแดนผ่านช่องแคบนาทูลา (Nathu La) เมื่อต้นเดือนกรกฎาคม 2546 นอกจากจะเป็นประโยชน์ในการกระชับความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศทั้งสองแล้ว ยังอาจมีผลเชื่อมโยงความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างอาเซียนได้กับอาเซียนอีกด้วย

ญี่ปุ่นค่อนข้างแข็งข้อในการเดินแนวทางทวิภาคีนิยม สัญญาการค้าเสรีระหว่างญี่ปุ่นกับอาเซียนใช้เวลาเจรจายาวนานถึง 4 ปี หากสาธารณรัฐประชาชนจีนมิได้เป็น 'คู่แข่ง' ในการทำข้อตกลงการค้าเสรีกับอาเซียน ข้อตกลงญี่ปุ่น-อาเซียนอาจยืดเยื้อยาวนานกว่านี้ ญี่ปุ่นมีแผนที่จะทำข้อตกลงการค้าเสรีกับภาคีอาเซียนสำคัญเพียง 3 ประเทศ อันได้แก่ ไทย ฟิลิปปินส์ และอินโดนีเซีย ซึ่งเป็นประเทศคู่ค้าสำคัญของญี่ปุ่น ข้อตกลงการค้าเสรีมักจะติด 'หล่ม' ในระบบราชการญี่ปุ่น เพราะขุนนางนักวิชาการญี่ปุ่นเกรงกลัวว่า การเปิดเสรีทางการค้าจะส่งผลกระทบต่อเกษตรกรรมญี่ปุ่นอย่างรุนแรง

เกาหลีใต้ นอกจากทำข้อตกลงความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับสาธารณรัฐประชาชนจีนและญี่ปุ่นแล้ว มีแผนที่จะทำข้อตกลงการค้าเสรีกับญี่ปุ่น สาธารณรัฐประชาชนจีน สิงคโปร์ และเม็กซิโก

ณ บัดนี้ อาเซียนบูรพากำลังอยู่ในช่วงแห่งการจัดระเบียบทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ แม้จะมีการเคลื่อนไหวในการจัดระเบียบการค้าระหว่างประเทศในแนวทางภูมิภาคนิยม จนดูเหมือนหนึ่งว่า มีความเป็นไปได้ที่จะจัดตั้งเขตเศรษฐกิจเสรีอาเซียนบูรพา หรือเขตการค้าเสรีอาเซียนตะวันออกเฉียงเหนือ แต่การเคลื่อนไหวที่หนักแน่นกว่าและมีผลจริงจังมากกว่ากลับเป็นการจัดระเบียบการค้าระหว่างประเทศในแนวทางทวิภาคีนิยม โดยมีแกนข้อตกลงการค้าเสรีอย่างน้อย 2 แกน แกนหนึ่งได้แก่ สหรัฐอเมริกา อีกแกนหนึ่งได้แก่ สาธารณรัฐประชาชนจีน การที่ประเทศทั้งสองเป็นแกนในการจัดทำข้อตกลงการค้าเสรีในแนวทางทวิภาคีนิยมเป็นผลจากขนาดของตลาดอันมหึมานั่นเอง